

ייצור אבקת חלב למהדרין בחוץ לארץ*

ראשי פרקים:

- א. היקף איסור חלב נכרים וטעמו
- ב. אבקת חלב נכרים
- ג. ייצור אבקת חלב בחו"ל למהדרין

א. היקף איסור חלב נכרים וטעמו

הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פרק ג' הלכה י"ב כתב: "חלב בהמה טמאה אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה ואם נתערב חלב טמאה בטהורה כשתעמיד אותו, יעמוד חלב הטהורה ויצא חלב הטמאה עם הקום של גבינה", כלומר, עם מי הגבינה. וממשיך הרמב"ם בהלכה י"ג: "ומפני זה יתן הדין שכל חלב הנמצא ביד עכו"ם אסור שמא עירב בו חלב בהמה טמאה, וגבינת עכו"ם מותרת, שאין חלב בהמה טמאה מתגבן" כלומר בחלב יש חשש לערוב חלב טמא ולכן יש מקום לאוסרו אך בגבינה אין כל חשש כזה מכיוון שגם עם מעורב בחלב ממנו ייצרו את הגבינה חלב חלב טמא הוא יצא עם מי הגבינה והגבינה עצמה תכיל בסופו של דבר רק חלב מותר מבהמה טהורה. אלא שהרמב"ם מוסיף: "אבל בימי חכמי המשנה גזרו על גבינות העכו"ם ואסרום מפני שמעמידים אותה בעור קיבה של שחיתתם שהיא נבילה"

למעשה בגמרא מובאים טעמים נוספים לגזרת גבינת נכרים אלא שהרמב"ם נוקט טעם זה כעיקר והוא מוסיף ומסביר שאע"פ שמדובר בכמות קטנה שבטלה מכיוון שמדובר בדבר המעמיד הוא לא מתבטל.

מלשון הרמב"ם וכך גם משמע בגמרא (המציעה לבחון אם מדובר בחלב טהור או טמא בעזרת ניסוי שבו ינסו לעשות מהחלב גבינה ויראו אם הדבר מצליח או לא) עולה שלגבי חלב נכרים החשש היחיד הוא שמא ערב בו חלב טמא, ולכאורה אם נדע בוודאות שלא ערב חלב טמא – החלב יהיה מותר.

למעשה מהגמרא בע"ז ל"ט ע"ב משמע שאין צורך בוודאות מוחלטת שלא ערב חלב אסור אלא מספיקה אומדנא שלא עשו זאת שהרי הגמרא אומרת שהישראל לא צריך לראות ממש את החליבה ומספיק שהוא יושב במקום שאם הוא יקום ויעמוד הוא יוכל לראות, ואז ניתן לסמוך על כך שהגוי לא ערב חלב טמא, אפילו שיש לו בהמות טמאות בעדרו, כי הוא מירתת (פוחד) שמא היהודי יקום ויראה אותו. וזה לשון השו"ע ביו"ד סימן קט"ו: "ישראל שישב בצד העדר של נכרי ובא הנכרי והביא לו חלב מן העדר אעפ"י שיש בעדר בהמה טמאה, הרי זה מותר. ואעפ"י שלא ראה אותו חולב. והוא כשיכול לראותו חולב לכשיעמוד, שהנכרי מתירא לחלוב מן הטמאה שמא יעמוד ויראה אותו".

ואם כך, לגבי חלב נכרים החשש הוא תערובת של חלב אסור ולעומת זאת לגבי גבינת נכרים מדובר

* המאמר נערך ע"י המערכת ושוכתב ע"פ הרצאה בכנס הכשרות תשע"ג.

בגזרה שנגזרה בגלל שנהגו להעמיד את החלב באיסור. לכן, איסור הגבינה הוא דבר שנאסר במנין, שאין בית דין אחר יכול להתירו אלא אם הוא גדול בחכמה ובמניין. ולעומת זאת לגבי איסור חלב עכו"ם נחלקו הפוסקים אם הוא גזרה גמורה כמו גבינה או שאין כאן כל גזרה ובכל מקרה שאפשר לוודא או להעריך שאין ערוב חלב אסור הדבר מותר. כבר התשב"ץ כותב שהאיסור של חלב עכו"ם זה רק מחשש שמא מערבבים בו חלב טמא ואם יש לנו וודאות שלא מערבבים בזה חלב טמא אז החלב מותר (וכן סברו הכפתור ופרח והפ"ח שהעיד שזה היה גם מנהג עירו אמסטרדאם והרדב"ז). לעומתו, הכסף משנה סבור שכמו שהגבינה נאסרה במניין כך גם החלב נאסר במניין ואין דרך להתירו אפילו שאנו יודעים בוודאות שלא מעורב בו חלב טמא (וכך גם דעתו של החת"ס). לסבורים שבעיני השגחה וישראל הוא גם כאשר ברור שאין ערוב חלב טמא נדרש לראות (ואין כאן המקום להאריך שהוא הדין ואולי אף עדיפה הראיה וההשגחה על כך באמצעות מצלמות) את תחילת החליבה ולכתחילה צריך לראות שהכלי שאליו חולבים ריק ונקי.

ב. אבקת חלב נכרים

לגבי אבקת חלב מצינו שהגאון הרב צבי פסח פראנק, רבה של ירושלים, נטה להקל באבקת חלב, משום שלדעתו אבקה דומה לחמאה וגבינה שעליהם לא גזרו וגם אין בה כל חשש לערוב חלב טמא מכיוון שחלב טמא לא עומד וממילא הוא גם לא הופך לאבקה שהיא מוצק, ומכיוון שאנו יודעים שאין באבקה תערובת איסור – יש להתירה. ויש להדגיש שאם אנו מקלים לומר שעל חלב אין גזרה יש בכך גם חומרא שכל דבר שיש חשש ערוב של חלב טמא יש לאוסרו גם אם הוא לא היה בכלל הגזרה, ולכן אין מקום להתיר דבר שלא גזרו עליו אלא אם ברור לנו שלא מעורב בו איסור.

[ולכן בארץ ישראל שיש מצלמות ברפת, שעל ידם יודעים בוודאות שלא עירבו חלב טמא, אז ממ"נ האבקה מותרת, להסוברים שזה גזירת חז"ל אפילו אם ידוע שלא עירבו חלב טמא, הרי לדעתם לא חל הגזירה על אבקת חלב, ולהסוברים שכל החשש הוא משום שמא עירבו חלב טמא, אזי הגם שבזמנינו א"א לסמוך על ההיתר ש"חלב טמא אינו מתגבן" כיון עם הטכנולוגיה של זמנינו אפשר לעשות הכל גם עם חלב טמא, אבל כיון שיש מצלמה בכל הרפתות, המצלמת עשרים וארבע שעות כל מה שנעשה ברפת, ועי"ז יש ידיעה ברורה שאין תערובת חלב טמא, וגם יש "מירתת" על החולבים שיודעים שבכל עת נתון אפשר לראות מה שעושים, ולכן האבקה מותרת].

אבל בחו"ל המציאות שונה, ואע"פ שיש שהקלו בחלב נכרים בימינו במקומות בהם יש פיקוח ממשלתי שלא מערבים בחלב אחר, כדעתו של הגאון רבי משה פיינשטיין ועוד.

אמנם בפועל נראה שקשה לסמוך על הפיקוח הממשלתי מכיוון ששמעתי עדות מרב בארה"ב שאמר לי שיש לו מכתב מהשלטונות בארה"ב שהם לא בודקים את זה וממילא גם לא אוכפים את זה, ולכן יש לפקפק עד כמה החוק הקיים יוצר מירתת שמספיק מבחינה הלכתית. בנוסף לזה יש היום עוד חשש מניתוחים שעלולים לגרום להטרפת הפרות המנותחות וממילא לאסור את חלבן, ואז אין מקום להתיר לא את החלב לא את האבקה ולא את החמאה.

ג. ייצור אבקת חלב בחו"ל למהדרין

בייצור אבקת חלב בהשגחת וועדת מהדרין של תנובה מקפידים שהמשגיח יהיה בכל רפת בכל שעות החליבה (בדרך כלל יש שני משגיחים המתחלפים ביניהם בכל 12 שעות) כשיש הקפדה להשגיח בכל תחילת חליבה ובכל משלוח חלב על מנת לוודא שהמכלית מגיעה סגורה בפלומבה

כדי לוודא שעברה נקיון במים רותחים ובחומרי נקיון (אין צורך להכשיר את המכליות מכיוון שההובלה נעשית בחלב קר והחלב איננו שווה במכלית 24 שעות. כמובן שקודם לאישור הרפת לחליבה אנו מוודאים שכל הפרות המנותחות הוצאו מהחליבה והמשגיח מפקח על כך במהלך כל הייצור.

המשגיח ברפת סוגר את המכלית אחרי המילוי בפלומבה, והמשגיח שנמצא במפעל 24 שעות ביממה בודק כל מכלית שהיא מגיעה חתומה בפלומבה ממוספרת, ושכל הייצור עובדים במערכת המוכשרת אך ורק עם חלב ישראל ושהמערכת מופרדת לחלוטין כולל הפרדת קיטור מהמערכות האחרות של המפעל. קודם לתחילת הייצור המפעל עובר הכשרה מלאה – במקומות בהם החלב חם יש צורך להגיע להכשרה במאה מעלות, ובחלק מהמקומות זה לוקח שעות ארוכות, ותהליך ההכשרה כולו נמשך מספר ימים ובאופן שניתן בסופו של דבר לתת לאבקת החלב הכשר למהדרין.